

TEHERBEESETT LEÁNY

Gyermekkoromban a szomszéd leánya, Anna, gyakran énekelt egy szívszaggató, keserves éneket. Akkor még nem tudhattam miért énekli munkaközben ,hegyoldalon ,pásztorkodáskor ezt a szomorú dalt :

"Ez a kislány akkor kezd búsulni
Mikor a szoknyája kezd kurtulni
Akkor jut a szerelem az eszébe
Mikor sír a kicsike az ölébe
Lányok, lányok rólam tanuljatok
A legénynek csókot ne adjatok
Mert az a csók nem esik hiába
Húll a könnyed a bölcső oldalára"

Igen, itt van a baj! "Hull a könnyed a bölcső oldalára" Annának gyermeke született, a legényapa pedig tovább állt :

" Lányok, lányok, rólam tanuljatok
Fiatal szeretőt ne tartsatok.
A fiatal elviszik katonának
S ha haza jó, mást keres magának!"

Ezzel a kitérővel megérkeztünk egy szomorú, kényes témához : leányanyák Gyimesben. Először is a témakörhöz kapcsolódó kifejezésekről, szavakról szólunk.A leányanya neve bitangos leány ,a gyermek a bitang, a legényapát pedig bitangos legénynek titulálják.Igy mondják : "az Anna bitangja" Emre bitang volt" "Gy. A. bitangos legény" Honnan ez a húsbavágó, leértékelő, elítélő elnevezés? Vajon mivel érdemelte ki egy ártatlan gyermek ezt a nevet, hiszen ő, ahogyan az ének is mondja "szerelemből jött a világra!" A Magyar Értelmező Kéziszótár a bitang szóra csak pejorativ jelentést ismer : "hitvány gazember, jöttment csavargó, jellemtelen semmiházi" Igazságtalan, kemény ez az elnevezés, de ez van több mint 200 éve és nem tudunk ezen változtatni. Erős, csípős ostor a nyelv! A fenti sorrend kiválasztása nem véletlen. A legszomorúbb és sokszor tragédiába torkolló sors a bitangos leányé, utána következik a bitang, a gyermek és végül a bitangos legény , aki bármennyire is fenn hordja az orrát, mert "betyár, jó kakas", azért tettét elítéli a közösség. Nem olyan hangosan, mint a leányt, de a faluszája a legényre is rájár! És nem szabad kifelejtenuk a "faluszáját" a közösséget ahol a szereplők mozognak. Mert olyan az egész, mint egy antik tragédia , itt is léteznek főszereplők, kórus és nemtörődöm, vagy rosszindulatú hallgatóság. A tragédia kimeneteléhez nagyban hozzájárul a közvélemény, a pletyka, a faluszája! A legelső és legszigorúbb törvénytevő tehát a faluszája. Így egybeírva, mert ez összekovácsolódott és az iratlan törvények szigorú őre!

A bitang gyermek tehát a házasságon kívül született törvénytelen gyermek. Néha fattyúnak is nevezik. Többségüket leányanyák szülik és az egyházi anyakönyvekbe csak az anya nevét jegyzik, ez a biztos, ez az ismert. Az apa neve nem jelenik meg még akkor sem, ha ismerik, tudják, hogy ki is az apa. Ezzel szentesítik a gyermek törvénytelenységét. A gyermek az anya vezetéknévét veszi fel és később is azt viseli minden hivatalos aktában. Ha a bitangos leány férjhez megy, akkor az új családfő, ha befogadja a családba, neve után írathatja a bitangot. De ez ritkán fordul elő, mert a bitang gyermeket legtöbbször, amint majd látni fogjuk, a leány szülei, vagy valamelyik gyermektelen rokona, nagybátyja örökbe fogadja, neve után íratja. Megesik, hogy a gyermek apja később meggondolja és elveszi a bitangos leányt és ilyen esetben a saját gyermekét is a neve után kell íratnia. Persze ez az egyházi anyakönyvek eredeti bejegyzésén mit sem változtat. Itt jegyzem meg, hogy szintén az anya vezetéknévét viseli a vadházasságban élő kapcsolatból született gyermek is. Itt a házastársak válása a 70-es 80-as évekig szinte ismeretlen fogalom volt és állíthatjuk, hogy ma is nagyon ritka eset. Ennek több oka is van. Először is vallási megfontolásból. Itt az emberek nagyon istenfélő katolikusok és még ma is világszerte ismert a romai pápa álláspontja a válással kapcsolatban. Erős volt és ma is az, az egyház, a pap szava. Sokan egy egész életet végigkinlódtak, a kölcsönös gyűlölet jellemezte az élettársakat, naponta szikráztak az indulatok, de a világ felé, ha lehetett eltitkolták érzelmeiket, csak az ünneplő arcukat mutatták! Persze, hogy, hogyan, a falu tudomást szerzett, majdnem mindig az ilyen esetekről nem lehet egy életet csak úgy, a falak között, érzelmekbe burkolva, állarcokkal leélni. Az is megtörtént, hogy megszokták egymást, a munka annyira lefoglalta őket, hogy nem maradt idő az érzelmekre. A könnyeket befelé nyelték, száraz, méltóságteljes arccal viselték azt, amiért ma olyan könnyen válnak máshol. És sokszor arra is rájöttek később, hogy bizony kár lett volna elsietni ezt a lépést, hiszen a szerelem ugyanis átalakul szeretetté, megszokássá, egymás megbecsülésévé. De itt falun a házasságok nagyrésze még csak nem is szerelemből kötődött, hisz számított a vagyon, a rang, a nemzet, a család ranglétrája a közösségben. Ezért sok tisztának, szépnek indult kapcsolat a tiltás áldozata lett: "Nem hézánk való, hitványok, gyenge nemzet"- gázolt bele a kegyetlen döntés a tiszta, fiatal lelkekbe. És valaki mást szereztek fiuknak, lányuknak: "Majd esszeszoknak, megszeretik egyik a más. Mű es úgy voltunk az urammal. S eltött." Aztán csak az ének fejezi ki igazán az összeszokás fokát:

" Jaj, be bajos, ki egymást nem szereti

Minden este egy párnára fekünni

A párnának a két széjje elszakad

A közepe tiszta újnak megmarad.

De annak, hogy itt a házasságok sokkal tartósabbak voltak, mint más vidékeken, még van egy más, fontos előzménye is, a guzsalyaskodás, az a párválasztási hagyomány, amely ilyen formában századokon át csak itt volt ismeretes és amelyet bátran nevezhetünk egy fajta próbaházasságnak.

A guzsalyaskodásnak kevés köze van a fonóhoz, ahol a fő munkaeszköz a guzsaly és amely a gyimesi századeleji fiatalok fő szórakozási helye volt. Itt a guzsalyasko-

dás a párválasztás fontos mozzanata: a lány ha úgy érzi, hogy kölcsönös vonzalom alakult ki valamelyik fiúval, és a legény is megtáncoltatta őt már többször, egyik jó barátnőjével meghívhatja a legényt guzsalyasba a guzsalyaskodó estek valamelyikére

- szombat, vasárnap, csütörtök- és a leánynál, a tiszta szobában a szülők hallgatagos beleegyezésével együtt hálnak, mert bizonyos, hogy keveset alszanak.

A guzsalyaskodásban a fiú nem döntő tényező. Ő táncoltathatja a leányt, tehet célzásokat arra, hogy a leánnyal szeretne hálni : "Nem hálunk ketten?" "Este felmegyek, otthon leszel-e ?" de ha a leány nem hívja a legényt, annak nincs ott semmi keresnivalója . Ha a leány meghívja a legényt guzsalyasba, akkor sötétedés után elmegy a leányos házhoz, kiszimatolja ,melyik házban alusznak, tesznek-vesznek a háziak, a tiszta szobába csendesen , hogy csak a leány hallja, bekopog az ablakon és várja a leány választ, aki kions az ajtón és beszélgetnek kinn is, majd bemennek a tisztaszobába, a "nagyházba" ahol csendbe beszélgetnek, majd a vetett ágyba lefeküsznek. Általában "gombolyagon" feküsznek, ami azt jelentette, hogy csak ledölnek, nem vetküsznek alsó nadrágba, csak a cipőt, csizmát húzták le a lábukról. Ha megszeretik egymást, a legény két- három évig is járhat guzsalyasba a leányhoz és azután veszi el feleségül.Később a guzsalyaskodás már a szülők tudtával történik és a legény már nem bújkál, a szülökhöz is be-be kukkant.

Feltevődik a kérdés, hogyan alakulhatott ki ez a szokás? Amikor az első telepések a Xvll. század végén, Xvlll század elején majd folyamatosan ide csángáltak a csíki községekből vagy Móldvából húzódtak közelebb a tömb magyarsághoz, a házak a patakok fejébe épültek, elszortan és elrejtve a hatóságok szeme elől, mert nagyrészüik úgy menekült ide. A csángós ruhát, ami formájában, de nem színeiben, hasonlított a moldvaiak viseletére, azért öltötték magukra, hogy elrejtsek ,takarják vele a magyar szót. Tehát nagyon elszorva, valahol a patak fejekben tisztásokat alakítottak a családok maguknak ,letarolva egy-egy darabot az őserdőből. Így alakult ki egy-egy család, rokonság, ahogy itt mondják nemzet. Kápolna patakát ma is egyesek úgy ismerik mint a Tankók pataka. De létezik Gáborok pataka, Ciherek, Rajkók, Antalok, Csíki pataka. . Ebben az elszort, patak- országban a fiatalok valahogyan kapcsolatba léptek: fonóestekre, búcsúkra, fenn a havason pedig kalibás táncokba gyűltek össze. És annak rendje - módja szerint kapcsolatok, szimpátiák születtek . Ha valaki mondjuk Boros- patakáról egy vasárnap délutáni táncba ment , vagy akár udvarolni hegyi ösvényeken felgyalogolt Bükkhavasra, akkor megtett mint egy 20- 25 km. távolságot jövet - menet. Elbeszélgették az időt és a sötét ösvényeken nem volt ajánlatos éjjel hazaindulni. A lány szülei lefektették a fiút valamelyik szegeletbe :

" Mig a leányokhoz jártam

A sutuban zekén háltam"

Persze a hosszú éjjeleken a fiatalok, ki tudja hogyan "összecsúsztak" és azon kapták magukat, hogy tiszta véletlenül egy priccsen feküsznek. Aztán ha az udvarlás komoly volt, a szülők nem bánták, ha a fiatalok együtt hálnak és erre a guzsalyaskodó leánynak külön szobája volt, hiszen kellett mutogatnia a készülő hozományát is. Reggel, pirkadat előtt hazaindult a legény , előtte megbeszéltek, mikor jöhet még. Ha nem ment a dolog, a lány nem hívta, esetleg a fiú nem jött újból. Amint említettük a guzsalyaskodás sokszor 3-4 esztendeig is eltartott és így a fiatalok jól megismerhették egymást, tehát ez egyfajta próbaházasság is volt . Ez lehetett a kezdet.Később általános szokássá, hagyománnyá vált és a párválasztás fontos mozzanata lett . Kétségtelen ,hogy a guzsalyaskodás hozzájárult ahhoz, hogy Gyimesben sok törvénytelen gyermek született. De még el kell mondanunk egyet-mást a guzsalyaskodásról, mert a külső szemlélő tévesen itéli meg azt. A guzsalyaskodás egyáltalán nem jelentett szabadosságot, erkölcstelenséget. A faluszája keményen elítélte azt, aki gyakran váltogatta a hálótársakat.Olyan esetről is tudnak az adatközlők, amikor két, három évig járt a legény egy lányhoz guzsalyas

ba,de csak akkor, ha már tudták, hogy össze fognak házasodni. A guzsalyaskodás a nagylány privilégiuma volt, aki már megérett a férjehezmenetelre. És minden guzsalyaskodás nem jelentett

szexuális együttlétet is.Ezzel kapcsolatban Molnár Péter/Busulán/ sokat tudó adatközlő mesélte a 70-es évekeben:

"Eccer, fiatal koromban Magdolna búcsúkor hozzám érkezik a csiki vénlegény komám.

- Na ,este menyünk guzsalyasba - mondja.

- Csak az nem úgy van, hékás. A legény csak akkor megy, ha hívják Tudod , az úgy van, ahogy a szomszéd vénlegény szokta mondani: Öt - hat helyre es tudnék guzsalyasba menni, a baj csak az, hogy egy helyre se hívnak"

A szexuális élet is csak akkor volt esedékes, ha biztosak voltak a házasságba. Erről így mesélt 1986-ban Ambrus Fülöp /Hosszú/ 75 esztendő s adatközlő :

" Tudja, volt olyan eset, hogy a legény két kerek esztendeig járt a leányhoz guzsalyasba de azt a lábáról levenni nem tudta! Pedig együtt háltak, apja, anyja tudott a dologról.Aki erőst könnyen megadta magát, ahhoz nem ment többet a legény még ha hívta es a leány. S ebből sokszor baj került , merta legény nem ment, de lehet, hogy a leány hamar terhes maradt és így bitangot szült.Oh, de ha valakit szerettünk, az a dolog utolsó volt. Nem azért mentünk guzsalyasba.! El nem tudja maga képzelni, milyen nagy dolog volt az a legénykének, amikor őt is guzsalyasba hívták. Akkor már ő is volt valaki.Nyáron a szénás hijúba leterített a leány egy pokrócot, ott heverésztünk, beszélgettünk , eljátszadoztunk szép reggelig. Istenem, de szép is volt . Ki törődött akkor azzal, hogy másnap óriási melegben egész nap kaszáltunk? Amikor ebédkor leültünk, majd kaszát vertünk, úgy elaludtunk, mint a bunda! De nem sokáig, mert apám hangosan mondta :

-Ha éjjel legény vagy, légy legény nappal es! És legények voltunk, alig vártuk a következő guzsalyaskodó estet! Akkor éltünk, nem gondoltunk sem betegségre, sem halálra. Az egész világ a miénk volt ! Tudja mit mozsikálgattam akkor a fonókba s a többiek énekelték? Na lám, ismeri-e?

Este ,este de szerelmes kedd este

De szerelmes lánnyal háltam az este.

Lehajlott a tulipánt rezgő levele

Babám karján aludtam el az este.

De most, minden este a halálra gondolok. És minden ősszel a halál van az eszemben és arra gondolok, hogy mind a madarak én is elköltözök innen."

Az én legkedvesebb adatközlőm, aki alig tudott írni, de több száz éneket, mesét, legendát tudott és úgy mesélt, ahogyan senkit nem hallottam mesélni, ráérezett a halálra és egy szép őszi napon kiköltözött a csutakosba, ahogyan ő nevezte a temetőt. És én soha nem tudtam meg, hogy olvasta-e, hallotta -e valakitől Ady sorait, amikor eszébe jutottak a fenti gondolatok. :

S égtek lelkemben kis rózse-dalok

.... Arról, hogy meghalok.

.. Többet időztünk a guzsalyaskodás szokásának a bemutatásánál, mert ez egy próbáhozasság is volt és hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok jól megismerve egymást, házasság után ritkán váltak el.

De volt a guzsalyaskodásnak egy árnyvetülete is: a 60-as évekig nagy volt itt a bitanggyermek száma, évente harminc körül mozgott a törvénytelenül született gyermekek száma , akiket leányanyák szültek. Mert, sajnos, nem minden guzsalyaskodásból lett házasság. Vagy a család lépett közbe,vagy a legény egyszerűen ott hagyta a terhes leányt .

A párválasztásról. guzsalyaskodásról már irtunk egy könyvünkben./ 1 /

És most nézzük , vizsgáljuk a számok tükrében , hány törvénytelen, bitang gyermek született csak Gyimesközéplokon az ötvenes években :

1950-ben 153 újszülöttből 32 bitanggyermek.

1954- ben 134 újszülöttből 25 törvénytelen gyermek .

1956-ban 150-ből 30 gyermeknek nincs bejegyzett apja.

1957-ben 148 újszülöttből 32 törvénytelen szülés.

1958-ban 164 újszülöttből 26 bitanggyermeket jegyeztek be .

1960-tól rohamosan csökken a bitanggyermek száma. Vajon miért? Lehetséges, hogy a csángó leányok is, kitekintve a világba, eltanulták a védekezés fortélyait.

Eddig ritkán mozdult ki a csángó fejrénep a falujából. Mostantól iskolákba mennek, ingáznak , sőt egyetemeket is végeznek.Tehát kinyílik előttük a világ minden szempontból. A nagyszámú terhesség másik oka az volt, hogy itt tabú volt a szexuális kérdés, erről nagyon ritkán beszélt lányával az anya. Ők is csak a védekezés rudimentális módjait ismerték és a terhesség megszakításnál olyan eljárásokat, burjányokat, felpiszkálást használtak, ami sokszor járt halállal, egész életre kiható betegséggel. És ne feledjük, hogy ez óriási bűnnek is számított! Az erő

tetett iparosítás, ingázás, a primér közösségek lassú felmorzsolása lehetnek az okai annak , hogy 1966- ban a 118 újszülöttből már csak 4 , 1967-ben 119-ből már csak 2 törvénytelen bejegyzést találunk. 1976-ban 109-ből egy leányanya volt bejegyezve és azóta nem jegyeztek bitangul született gyermeket.De ezek a számok még árulkodnak valamiről ! Sajnos, 1984.ben 100 alá csökken a születettek száma. És ez azóta minden évben apad. Nincs már törvénytelen gyermek, de törvényesen született is alig akad! Hol van már a bűvös szám, a 160 újszülött? Manapság 70 körül mozog az újszülöttek száma és 1998-ban először volt nagyobb az elhalálozások száma a születések számánál.

1. A bitangosleány

A továbbiakban arról szeretnénk beszélni mi is történt a teherbe esett és ott maradt leányanyával. Nagyon nehéz erről a dologról elfogulatlanul beszélni mert ahány eset

annyi szomorú sors, sokszor tragédia. Innen, ebből a környezetből születtek a balladaizű népdalok, szomorú helyi keservesek.:

..."Tartottam szeretőt a faluban

Ha tartottam, megszenvedtem érte

Cuder világ ne hányd a szememre." vagy

Aranyos Bözsikém, mi bajod Érkezett

A szoknyád eleje úgy meg rövidedett "

A katonaság, a tiltott szerelem mellett ez az a táma, amelyről nagyon sok népdal szól.

Az előbb felsorolt számadatokhoz visszatérve kitűnik az, hogy bármennyire is igyekeztek szépíteni a dolgokat a csángók, itt nagy volt a leányanyak száma, sokkal nagyobb , mint a csiki községekben.

A teherbe esett leányt itt "lenyomták" "elvastgodott" , "felcsinálták", " nagyon van" A teherbeesés gyakorisá -

gának okairól már szoltunk. Pedig egyáltalán nem mondhatnók, hogy a családban nem volt szigorúság! A leánynak besötétedés előtt otthon kellett lenni Ezeken kívül a táncokban mindig ott leselkedtek, szimatoltak a vénasszonyok," a faluszája " De az is igaz, hogy az anyák sokmindent elhallgattak és letagadtak a szigorú apa elől.

Megtörtént az is, hogy az apa, ha nem tudott róla, elkergette a lányához guzsalyasba jövő legényt. De lehet a fiatal szívnek, vérnek parancsolni? A fiatalok minden alkalmat megkerestek az együttlétre, szerelemre , hisz azért fiatalok. És aztán a tiltott gyümölcs mindig sokkal édesebb. De volt is idő, alkalom akkor a találkozásra ! Nem foglalta le a fiatalokat az iskola, ingázás , állami munka. A hosszú őszi és téli estéiket a fonókban, esti táncokban, kaláka munkákban és kaláka-táncokban töltötték. Volt vagy harminc féle táncalkalom! /2/ Kora tavasztól késő őszig fiúk, lányok fenn a havason pásztorkodtak, kalibáztak . És sokat szórakoztak, játszottak a szabadban : cserkabaláztak, lábhintáztak, kalibás táncokat szerveztek, énekeltek, hogy csak úgy zúgott bele az erdő, mező. A nagy természetben mindenre akadt hely! Volt itt alkalom terhesen maradni. És bizony, ha hónaponként vizsgálom a szülések előfordulását a leányanyáknál , a legtöbben tavasztól őszig maradtak terhesen. Télen kevés alkalom volt erre és többet voltak a szülők látókörében.

Ha a leány terhesen maradt és a legény szülei nem akarták a házasságot, akkor megindult szegény leány ellen a támadás, a lejáratás. Lustának, fajtalannak/könnyű vérű/ hitványnak kiáltották ki és úton- útfélen csúfolták. És ez fordítva is történhetett, ha a legényt nem látták jó szemmel. De megesett az is, hogy a szülők nem szoltak bele, a legényt elvitték katonának és otthagya a volt kedvesét és a saját gyermekét is :

" Lányok, lányok rólam tanuljatok
Fiatal szeretőt ne tartsatok
A fiatalt elviszik katonának
Ha haza jó, mást keres magának"

Ismerünk több olyan esetet is, hogy a bitanggyermek megszületett és csak azután házasodtak össze a szülők. Ilyen esetben is az újdonsült férj a saját gyermekét törvényesen a maga neve után iratja, mert addig az anya vezetéknévét viselte.

Néha ezt elhanyagolták és a családban az első gyermek más vezetéknévet viselt, mint a saját apja.

De nézzük meg, mi is történt, ha a leányt felcsinálták, terhes maradt?

Bizony a család szerencsétlenségként fogta fel ezt és innen ered a szólás is, mi szerint " A szerencsétlenség az ágyba es megtörténhet" Ha már látszott a terhesség, annak egy sor következménye volt, amit a közösség íratlan törvényei is megköveteltek. Először is a falu nem nézte jó szemmel a leányterhességet és regulák büntették azt. Kigunyolták, a táncban nem táncoltatták, a csiksomlyói búcsúra a terhes leány vagy leányanya nem vihetett lobogót, keresztet.Ha férjhezment, nem öltözhetett rakott, pántlikás menyasszonynak , még akkor sem, ha a megszületendő vagy már megszületett bitanggyermek apjához megy férjhez. A pap soha nem eskette meg a nagymisén, hanem úgy elrejtve, egy esti kicsi misén, mintha bújkáltak volna a világ szeme elől. És valóban bújkáltak is. Mert még ma is televagyunk előítéletekkel és mindenért főleg a leányt hibáztatják,elnézőbb a faluszája a legénnyel. S habár mindenki tudja, hogy a gyermeket

kettő csinálta, egyértelműen a leányt tartják bűnösnek, aki egész életében viseli félrelépésének következményeit. Az sem vigasztal senkit, hogy ez bizony így van minden magyar - lakta vidéken.

Félrelépésének másik következménye, hogy csökkennek a férjhezmenési esélyei is. Nem tud ahhoz menni, akihez szeretne, egy vénlegénnyel, vagy özvegy, elvált emberrel is be kell érnie. De egyértelműen, minden adatközlő azt vallotta, hogy legsúlyosabb büntetésnek azt tartották, amikor a fiatalság, ahol annyi vidám, szép percet, napot töltött most kigunyolja, kivetette magából. Ennél nagyobb büntetést nem lehet elképzelni egy fiatal számára! Ez az igazi tragédia! És mit is énekeltek ilyenkor?

" Na te kislány mehatsz a templomba
Jó híred van az egész faluba
Le is ülhetsz a legelső székbe
Elhervad a rózsa a kezvedbe "

Gyönyörű metefóra, amilyent csak a nép képes ennyire kicsiszolni! Még szerencse, hogy a lányra is gondolt a nép:

Rózsát ültettem a gyalog útra
Tartottam szeretőt a faluba
Ha tartottam, megszenvedtem érte
Cuder világ ne hányd a szememre!"

Egy meggondolatlan pillanat miatt bizony sokat kellett szenvedni. Nem csak az idegenek, de a család is úgy fogta fel lányuk váratlan terhességét, hogy az az egész család becsületén csorbát ejtett. Az anya sírt, az apa káromkodott és gyakran megverte leányát, a leánytestvérek pedig azért haragudtak, mert bizony a falu közössége őket is egy kalap alá vette a teherbeesettel és megjegyezte: "Olyan lesz mint a nővére" A teherbeesett leányok többféle képpen viselkedtek, vérmérségletüktől függően. Volt aki magába zárkózott, sokat sírt, alig ment emberek közé.. De olyanról is tudnak aki egyszerűen, legalább is látszólag, dacolt a világgal.

Ime, mit mond erről B.B. adatközlő:

"Rólam igazán senki nem mondhatta, hogy sok legénnyel háltam volna. A mostani urammal erőst szeretttük egyikamást. Gyermekkorunktól együtt nőttünk fel. Megtörtént a baj, terhes maradtam, mit csináljak? Édesanyám szépen ett meg a szájával. A fiútestvérem, pedig tanyító volt, olyan levelet írt nekem, hogy ha elolvasom, ma is sírok. Nem jött, hogy menjek emberek közé. Egyszer, pont bérmlás volt, Márton Áron bérmlt, azt mondja édesapám, a jó Isten nyugtassa, mert ő megértő, okos ember volt, hogy menjek bérmlkozni, menjek emberek közé.

Na, el is mentem, de végig úgy éreztem, hogy mindenki engem néz, az én nagy hasamat. És egyszer csak sirülni kezdett velem a templom, az emberek. Kinn jöttem magamhoz, édesapám hajolt feléjem, s hazavezetett.

- Gyere menjünk haza, leánykám.... Nem veszekedett. Neki akkor is, úgy nagy hassal a leánykája voltam. Mások pedig ha így jártak is, nem törődtek. Itt volt egy szomszédom, M.A. Egyáltalán nem törődött. Tánca járt, kacagott, élte a világát.

Lógott a hasa, s ő táncolt, vihácolt. Én nem! Később összekerültünk az urammal, mert a bitangom es tőle lett. Édesanyám is valahogy lenyelte a dolgot, de engem végig kísért ez a rossz lépésem. Azóta se érdekelt engem senki az uramon kívül, de még máig is érzem azt, hogy én bitangos leány voltam"

Ha még nem látszott a terhesség, a leányok nagyrésze élte a maga leányéletét és magába zárta a titkát. Eljért a táncokba, lakodalmakba, búcsúkra, templomba, fonókba. De ha már észrevette a világ, hogy a leány terhes, , akkor következtek azok a megkülönböztetések, kirekesztés, amelyekről már szoltunk. És ez a gyermek megszületése után is így tartott. Ha nem látszott még a terhesség és a fiatalok összeházasodtak, akkor megreckirozták, s még a papnak sem mondták meg a csa -

lád titkát. Kurtán-furcsán előkészültek az esküvőre, lakodalomra, mintha mi sem történt volna és a leány rakott hazainak , pántlikás menyasszonynak öltözött

Féltek a faluszájától, a paptól is , mert ha kitudódott a dolog, bizony nagy szégyen és bűn volt. Sőt egyes természeti jelenségekben is büntetést véltek felfedezni.

"Amikor B. P.-né ment férjhez, hát biza mindenki tudta, hogy jópipa leány volt. De azért nyugodtan felöltözött rakott hazainak, pedig terhes is volt., de még nem látszott. Amikor kikérték a lakodalmasok a menyasszonyt, s elindult a lakodalmas menet, olyan idő jött el, hogy szépen elszorta a lakodalmasokat, mindenki oda futott, ahova tudott. Azt beszélték , hogy ez Isten büntetése volt"/ J.K.-né /

Láttuk tehát, hogy a bitangos, teherbeesett leány megvetett , megbélyegzett személy lett. De vajon miért is állt félre a legény, miért hagyta cserbe kedvesét és saját gyermekét? Ennek több oka is volt. Először is lehetséges, túl fiatalok, éretlenek volta a házasságra, a szülő-szerepre. És meggondolatlanok. Sok leányanya alig volt

16- 17 éves, a fiú pedig 18-20, tehát katonaság előtt volt. Ha össze boronálták is őket ki tudja 3-4 év alatt, amíg hazakerül a legény , hogy változnak az érzelmek ?

Nem hiszem, hogy csak úgy a semmiből született volna a már említett ének:

" Lányok, lányok rólam tanuljatok

Fiatal szeretőt ne tartsatok.

A fiatal elviszik katonának

S ha hazajő, mást keres magának"

Mégis, az adatközlők szerint legfőbb oka annak, hogy a fiatalok nem házasodtak össze, a szülői tiltás volt! Nem éltek itt nemesek, földbirtokosok de az emberek úgy

nevezett "nemzetekre" csoportosultak. Mint bárhol a világon, az emberek nem egyformák: voltak ügyesebbek, szorgalmasabbak, okosabbak s így kialakultak vagyonosabb, gazdagabb családok. Voltak a "nagynemzethez" tartozó családok, Andrisok, Szukák, Jóskók, Szölekek, Gazdák, Helenák stb., akiknek elődeik nagygazdáknak számítottak. Ha nagyon szétoszlott is a föld később, ezek utódai a "jócsaládokhoz" tartoztak. Aztán létezett egy középréteg, jóélő, szorgalmas emberek, 10-15 hektáros gazdák és egy szegényebb, ahogyan itt mondták a "hitványabb " réteg. Ha a gazdagabb és szegényebb fiatalok megszerették egymást, megindult a harc a fiatalok elválasztására, még akkor is, ha a leány terhes maradt.

" Nem közénk való! Hitványok, dologtalanok" jött a szigorú döntés és keresték a leány vagy legény befeketésének minden lehetőségét

A fiatalok, vérmérsékletüktől függően, vagy beleegyeztek a család döntésébe, vagy makacsul szembeszálltak azzal. Megindult, amint már mondtuk a befekető hadjárat

mindent rákentek a szegény leányra: rosszviselő/ime a példa rá /lusta, tudatlan, a nagyanyja es kurva volt, csúf száju. Jöttek- mentek a hírek de volt, aki így se unt rá a szeretőjére!

" Ugrán L. I.-nek volt négy leánya. Közepes gazdák voltak, de hamar belepte a gyermek és elszegényedtek. Egy leány nálam szolgált, ügyes, szorgalmas leányka volt. A B. P. fia járt hozzá, szerették egymást. Csakhogy a legényt erősen tiltották, mert ők nagynemzetnek tartották magukat. De a fiatalok se hagyták magukat , a leány terhes maradt. Még akkor is cirkuszoltak. Egy szép napon a legény szépen felakasztotta magát. Mit értek el vele, kinek lett haszna belőle? " / G. Erzsébet,68 éves/ . Megtörtént, hogy a születendő gyermek meglágyította a nagyoló szülők szívét és a gyermek érdekeit nézték. Aztán akadt olyan is, szép számmal, hogy a legény egyszerűen ráunt a leányra. Felcsinálta és ott hagyta. :

" Beszéltek, hogy B.T. felcsinálta a szeretőjét, A.K. Ahogy meghallotta, hogy Kata nagyon van, azután rá se nézett, olyan fenn hordta az orrát, hogy szaros piszkafával sem lehetett felérni. S még azt beszélte, hogy a gyermek nem tőle van. Pedig a leány mással senkivel se hált egy jóviselő leány volt. Elhatározta, hogy ő is szegénybe hozza a legényt. Csurufárát csinált, megleste, s amikor egyszer a legény szépen felöltözve ment a táncba, hát a fejére öntötte. A csurufára az szarlé! Na ,egy hónapig volt amit kacagjon a falu! Mert azért megvetették, elítélték az olyan legényt, aki csak így, elhagyja a leányt "/ K. R. 75 éves/

" Az se volt jó, ha a legény kezdett félrehúzni és erővel összeboronálták a fiatalokat. Jó volt a szándék, de olyant es tudok, aki világ életében verte a feleségét

és félrejár, mert erővel vette el a leányt a gyermek miatt." /K.R 75 éves/

Volt olyan eset is, amikor a fiatalok ambíciója győzött :

" Mi akartuk biza, hogy gyermekünk legyen! Édesanyám hallani se akarta azt, hogy a Géza felesége legyek , emert ő szolga legény volt. Na, gyermek lett s később beleegyeztek, összekerültünk de én még a mai nap is érzem, hogy én bitangos leány voltam! De így történt, mit csináljak.?" /B. B. 71 éves/

Néha főszempontnak, amint már említettük, a gyermek érdekeit nézve a szülők engedtek, átlépték a gőg határát. Sőt, megtörtént, hogy egyenesen összeboronálták a fiatalokat még akkor is, ha a legény, az újdonsült apa már más után kombatolt. Ezekből lettek a hírhedt rossz házasságok, a legtöbbet az édesanya szenvedett, mert ő a saját terhe mellett igyekezett átvenni ártatlan gyermeke terheit is. Olyan esetekről is említést tettek az adatközlők, amikor a legény per útján vette el a felcsinált leányt és elképzelték, milyen életük volt.

A gyermeket megkeresztelték és csak az anya neve került be az anyakönyvbe. Nem hiába hívják ezeket anyakönyveknek! Az az oszlop, ahová az apátt kellett volna bejegyezni, üresen tátongott.

A bitangos leány nem mindig maradt vénleánynak.Ha férjhez ment, a legtöbb esetben a gyermeket a bitangos leány szülei nevelték, gyakran a nevük után iratták és kipernézték, éppen úgy örökölt a vagyonból, mintha saját gyermekük lett volna.

A bitangos leány a férjhezmenéskor már nem nagyon válogathatott: elvált ember, özvegyember, vagy vénlegény vette el. De akinek szerencséje volt és ügyesnek, jó dolgunak született, azt más is elvette. Persze, táncok alkalmával irigykedtek a leányok, ha a bitangos leányt valaki, ügyes fiú táncoltatta : " Nézd meg, megint azzal a kölykes kutyával táncol"-jött a kegyetlen megjegyzés. Az is megtörtént elég gyakran, hogy az új családapa, felesége kedvéért a gyermeket is befogadta és saját neve után iratta. Az adatközlők szerint az is megesett, hogy egy bitangos leánynak több bitanggyermek is született, különböző apáktól , hiszen mindenki nem egyforma vérmérségletűnek született. Az ilyen leányanyákat elítélte a közösség . Ha egy született azt pillanatnyi félrecsúszásnak is tekintették: "Anna bezzeg elég büszke leány volt s lássák-e vele es megesett". Vagy: " Az olyan szerény volt, nem egy kitanolt, s szegény meg es járta" Tehát nem mindenki ítélte el a megesett leányt, volt aki sajnálta őt!. De ha már több született, ott sajnálatról szó sem lehetett és ilyeneket mondtak:"Mindenkinek esszehálja", Úgy mennek oda a férfiak, mint a légy a sajtra" " Pecula Réginának tudja-e, öt bitangja született, de nem egytől!" Visszatérve az erőltetett házasságra, egyik mindentudó adatközlőm, aki a fentieket is mondta, a következőket mesélte "Veres K gyermeket csinált, bitanggyermeket ,A.T.-nek. Nem tiltotta senki, de ő megunt a leányt és nem akarta elvenni feleségül.

A törvényen addig s addig, hogy rejabeszélték s megkérte. Ugyan így volt Bába Emre es, perrel vette el Gizit."Aggódalmamra, hogy ezek nem lehettek valami sikeres házasságok, az adatközlő megnyugtató:

- "Tudja, sokszor még ha szerelemből kerültek is valakik össze, akkor is adódhat elidegenedés. Megunják egymást, valami nem megy. Régebb egy hamar bélepte a gyermek a családokat, itt nem volt ritka az 5-8 gyermek! Elég volt gondjuk, nem volt idejük egyébire. Megszokták egyik a más. Dolgoztak, teltek a napok. A szülők is így biztatták: Ha arra jó volt, legyen jó egyebre es!" Úgy es az embereket később a megszokás, tisztelet és szeretet tartja össze. Itt nem volt soha olyan nagy dolog, hogy, jaj, a házastársak ne milyen erőst szeretik egymást! Nem es volt itt szokásrégebb, hogy kézenfogva járjanak, vagy az emberek szemeláttára csokolkozzanak. Attól megbotránkoztak az emberek. Nem es tudom ki beszélte, hogy amikor katona volt ott látta, hogy kézenfogva jártak a fiatalok, vagy megölelte a legény a szeretejit. Mikor hazajött, ő is megfogta a szereteje kezit, s nóta után ki -

mentek hülni, s sétálgattak. Amikor hazament azt kérde az apja :

- Mi van, András, ejsze a szeretőd vak?

- Hogy volna az édesapa!

- Hát akkor ma délután mét vezetgetted, ejsze nem lát.

Az apának már valaki elmondta a csodát. Ma már itt is, ha kell, fényes nappal csókolkodnak az uton!" /B.B./

A terhesen maradt leányra még más veszélyek is leselkednek. Itt a szexuális nevelés hiányos, erről a dolgról nem beszéltek a családban, de már a legrégebb időktől foglalkoztak a magzat "eltevással" . Különböző növényeket, teákat és más eszközöket használtak, amelyek veszélyeztették a nők egészségét. Sokszor egész életükre szóló betegséget szereztek.

Még kell szólnunk az eltitkolt , törvénytelen gyermekekről, akik kakukk tojások egy - egy családi fészekben. Őket nem leányanyák szülik, de éppen olyan váratlan- hivatlan vendégek, mint a bitanggyermek. Elég gyakori jelenség még ma is. Mert bi

zony a házasságok egy jó része szerzés, összeboronálás útján és nem szerelemből kötött. Érdekházasságok voltak ezek, csak azért, hogy a vagyon ne oszoljon, hanem gyarapodjon. Sokszor elhangzott a józan külső ítélet : "Jött vagyon, de jött majom!" Akikről most szólni akarok, ők törvényes gyermekeknek tűnnek, látszólag. A baj az, hogy ahová bekopognak, ott nem a családfele az ők vérbeli édesapjuk, hanem az anya valaki családon kívülől szerezte. És nem is olyan nehéz a szerzés!

Mert itt vannak a nagy erdők, bokros lankák, ahol a szép, csángó meynyecske énekelve kereste állatait. Ki tudja, szerelemből ment-e férjhez vagy sem. S akkor ebben a környezetben tavasszal, nyáron minden a szerelme sugallja. Találkozhatik egy vonzó fiatal emberrel és megtörténik a baj. A fiatal vértnek, szívnek nem mindig lehet ilyen romantikus, szabad természetben parancsolni! Pedig az erdőnek füle, a mezőnek szeme van. De őket elvakítja a vonzalom. Ime egy néhány ilyen eset :

" Édesapámék Ugra fejében kalibáztak.Otthon anyám volt az apró gyermekekkel.

Sűrűn születtek egymásután a gyermekek, anyámnak semmire nem volt ideje. Apám

mulató ember volt, szerette az életet élni. Ugra fejében volt egy fiatal asszony, annak akkor még nem volt gyermeke,erőst tudott az is mulatni.Hogy s hogynem, apámmal összeszűrték a levet s egyszer csak halljuk, hogy biza nekünk féltestvérünk született a B. Kálmán családjában. Én már nagyobb leány voltam, erőst haragudtam az asszonyra , többször össze- vissza csufaltam . Mindenki azt beszélte, hogy a leányka pont olyan mint én. Mindenki beszélte, csak B.K. az asszony ura nem tudott róla. Vagy tudhatott, de mit csináljon? Van is egy ilyen mondás: Mind egy , hogy ki bikája futosta, csak jó, hogy az én tehenem borjúzta"

Ez egy csendes ember volt. Később még született két fiú gyermekük, azok már az övei voltak. Békességben éltek, egyformán gondozták, nevelték a gyermekeket. Nem volt ott kivétel. Férjhezadta a leányt és rendesen kipernézte. A leány is tudta, hogy a mi féltestvérünk s ezt később mondta is.Büszke volt rá, mert a mi családunk jó nemzetség volt. De a felnövelő apját tartotta igazi apjának. "G. Erzsébet 69 éves/

Még egy ilyen esetet mesélt el az egyik adatközlőm:

" Egyszer a fiútestvérem feljött hozzánk. Láttam , hogy valami nincs rendbe. Mind akart valamit mondani s nem merte kezdeni. Azt is várta, hogy csak mi legyünk ketten.Mindenki ismeri, hogy milyen szép családja van . Mind leányok- öt leány- de

ügyesek, okosak, mind iskolákat végeztek. És nagy későre, úgy 8 évvel az utolsó leány után , megérkezett a családba a várva-várt fiú is. És nőtt a gyermek, mindenki, de főleg a testvérem erőst szerette. Úgy tíz éves lehetett, amikor ez, amit mesélek, történt. Űlt nagy gondterhelten :

- Te mit szólsz ahhoz, Anna , amit beszélnek , biztosan hallottátok.

- Nem tudom miről beszélsz- tettem a tudatlant.

-Hát azt mondják, hogy a fiamat más csinálta. Most mit csináljak? - szinte elsírta magát. És volt is a miért, mert a gyermek őt szerette a legjobban, örökké a műhelyben ment utána..

-Te semmit! A gyermek már tíz esztendő. Látod-e, hogy ragaszkodik hozzád? Állandóan a fenekedben van. Miben hibás ő?" (T. A./B/ 58 éves)

A család ma is békességben él. És a gyermek szinte elválaszthatatlan a felnevelő apjától. Micsoda csapás lett volna megtudni, hogy nem a vérszerinti apa, az ő igazi édesapja! És ez a csalódás valamikor bekövetkezik. De én soha nem hittem azokban a szirupos mesékben, amikor csak úgy látatlanra, valaki megérzi, ki az ő vérbeli apja, vagy anyja. Mit tud az a gyermek arról, hogy két felnőtt szerelemből, kíváncsiságból, kalandból, részegségből Őt fel nem foghatóan csodák árán, világra küldte? De hiszem, hogyha egy arc naponta rámosolyog a gyermekre, miközben Ő tudatosan rá kezd csodálkozni a világra, és az az arc ugyan úgy elkíséri a gyermek mindennapjait egész felnőtt koráig, még ha vérszerint idegen is az az ember, a gyermek őt fogja szeretni.! Mert jó társat, jóbarátot igen, de vérbeli szülőt és testvért nem választhatunk magunknak. Az adva van!

Tény az is, hogy a falusi, állandóan dolgozó apa, akinek sokszor nem csak a tenyere

de a lelke is megkérgesedik, legtöbbször távol van a családtól, nincs is ideje közeledni türelmesen a gyermekéhez.. Ezt a helyzetet ma még súlyosbítja az, hogy a hétvégén hazatérő apa holtfáradtan és tökrészezen állít haza. Ki nevel, idomít kit?

Ez a dolog a csángó családokban, de nem csak ott, az anya dolga. És ő sokmindent elrejt a vasárnapi apa elől...

Két olyan esetet mutattunk be, amikor szinte mesébe illően minden, egyelőre, jól végződött. Hogy mi megy végbe a felszarvazott apa lelkében, azt csak ő tudhatja. Mert nem minden ilyenszerű eset végződik így !

"Rebesgették, hogy P. K. legutoljára született, kissé késve jött leány nem hasonlít a másik kettőhöz. A családfő közben az italban talált vigaszt. Ismét csak azt kell mondanom, csak ő tudhatja miért, mert a családban nincs egyetlen alkoholista sem. Ki tudná kifürkészni miért iszik P. K. és főleg azt, hogy miért is lépett félre a felesége, ez a szerény, halkszavú, szomorú szemű asszonyka? Ha viszont ismerjük az előzményeket talán sejtünk valamilyen igazoló magyarázatot. Ime a tények:

Az asszonyka, alig végezte az iskolát (VIII osztályt) fiatalon hozzáadták P. K.-hoz

aki már a harmincas éveit taposó, kitanult vénlegény volt. Ő maga jó mester, és jó gazdaember gyermeke. És kell egyéb egy férjhezmenő leánynak? Ismét ez az átkos összeboronálás, ahol az érzések háttérbe szorulnak! Mert bizony egy nyíladozó, fia-

tal léleknek másra is van igénye! Teltek az évek, ahogy itt mondják, összeszoktak, a menyecske szült három szép leánykát. Ugyanolyan halkszavú, csendes teremtmények, mint az édesanyjuk. Az utolsó kissé késve érkezett, haja színe is más volt és róla rebesgették, hogy nem a családfő az édesapa. Az apa fülébe is eljutott a dolog és a rossz szájak szerint gyakran, szinte naponta terítékre került az ügy.

Főleg az estek zsembeléssel teltek. És egyszer, amikor az elkésett gyimesi tavasz éppen rügybeszökött, a csendes szavú, szomorú szemű asszonyka felakasztotta magát. Nem búcsúzott el három szép leányától, senkitől, csak elvégezte lelkiismeretesen, mint mindig, a dolgát, ételt készített, tisztába tette a lakást, amelyik mindig olyan volt, mint a tükör, és csendesen, ahogyan élt, kifordult a házból és felakasztotta magát. A faluszája, amely addig is, mint a szű, ette az érzékeny lelket, azonnal új dolgokat fedez fel, kitalálnak valótlan részleteket, megmagyarázzák a megmagyarázhatatlant. A durva, kíméletlen életen kívül a faluszájának is nagy szerepe van abban, hogy az érzékenyebb lelkeket halálba kergessék. Itt kell megemlítenem, hogyha valamilyen statisztikát, nyilvántartást akarnánk készíteni a kakukk- gyerekek apáiról, az erdészek vezetnek, de a foglalkozási skála elég széles: erdővágó, pásztor, földműves és akad pap, rendőr is.

Még érdemes felfigyelni arra, hogy a legtöbb bitanggyermek január, február és március hónapokban születik. Visszaszámítva kilenc hónapot, rájövünk, hogy a nyári kalibázások, szabad természet alkalmasak a bünbeesésre.

A BITANGGYERMEK

Láttuk, hogy itt a törvénytelen viszonyból született gyermek neve a bitang. Bizony, ő is szenved a szülők pillanatnyi meggondolatlansága miatt.Életében hordja ezt a nevet. Sőt halála után is, mert a név átalakulhat gúny, majd melléknévvé. És ez a név öröklődhet. : "Valamikor, még a múlt század elején, amikor Ugrán alig volt negyven ház, élt Ugraderekán egy család. Tankók voltak. Egyszer az egyik leánynak bitangja született . Úgy hívták, hogy Tankó György. Csakhogy még volt vagy két Tankó György. És hogy megkülönböztessék, oda írták a neve után és úgy hívták, hogy Bitang Gyuri. Ha leírták, zárójelbe a neve után írták ilyenformán: Tankó György (Bitang) Betyár legény cseperedett belőle, megházasodott született vagy tíz gyermeke, akkor ez megszokott dolog volt. A fiai már örökölték a melléknevét és így hívták őket: Bitang András, Bitang Gyurka, Bitang Pista Mindig oszlott a család s ma már ezt a melléknevet több mint 500- an viselik. A szert, ahol laknak bitangszernek, a birtokaik a ház körül Bitang oldal, a Bitangoknál, tehát már helynevekké alakult a bitang melléknév. Így él az a név mindjárt kétszáz éve.

A bitangot az anyja után nevezik:pl. a Bigyó Gizi bitangja, A Gyurka Anna bitangja.. Csak így, név nélkül, akár fiú, akár lány. Érdekes módon, ha házasember csinál bitangot leánynak, akkor az apa nevét használják pl. A Jani Pista bitangja.

A bitanggyermeket megkeresztelik, beírják az anyakönyvben az édesanya neve szerint és az apa neve helyett egy vonalat húznak, mintha az nem is létezne. Amint

már említettük, a gyermeket a bitangos leány szülei nevelik, ők adják férjhez, vagy házasítják ,mint saját gyermeküket. Gyakran a nevük után is íratják. Azt is említettük, hogy elég gyakran a gyermeket valamelyik gyermektelen nagynénje, vagy nagybácsija(édesanya testvérei, vagy nagyanya- apja testvérei) örökbe fogadja, a neve után íratja és úgy tekinti, mint saját gyermekét.Igy a vagyon sem kerül tiszta idegen kézre. A vagyon elidegenyedésétől a csángók még ma is úgy félnek, mint az ördög a tömjéntől. A gyermek kiesik a családból még akkor is, ha később az édesapja meggondolja és elveszi a gyermek édesanyját.. Ime mit mesél erről az egyik adatközlő :

" Mi szerelemből házasodtunk össze. A legnagyobb fiam bitang volt, mert előre édesanyám ellenezte a házasságot.De mi nem adtuk meg magunkat. A szülés előtt G. elvitték katonának , aztán csak később kerültünk össze. A legnagyobb fiam mind a kettőnké volt , de mivel bitangul született, édesapámék nevelték. Mindent megadtak neki, mintha a saját gyermekük lett volna, szakmát is adtak a kezibe, a vagyonból is részesítették, de a mai napig nem úgy viselkedik sem velünk, sem a testvéreivel, mint a saját gyermekünk. Valahogyan elidegenyedett a családtól. Én mint anya úgy érzem, hogy őt mindig valami bántotta. Sokat búsultam ezért is de nem tudtam meg, nem mondta soha a panaszait. Az lehetett a baj, hogy ő bitangul született? Sze hát édes testvér volt a többiekkel!"/ B. Berta /

A magyarázat az lehet, hogy nem együtt nőtt fel a testvéreivel és valahogy úgy érezte, őt kidaszították a családból. Ezért faggattam őt is a dolgról.

" Már kicsi koromba megmondták, tátaék(nagyszülők) hogy nem ők az édes szüleim. Nekem olyan furcsa érzés volt, hogy nekem sokkal öregebb valakik fogják a kezemet, mint az osztálytársaimnak. Jól neveltek szerettek, de úgy éreztem valahogy távolabb maradtak tőlem. Amikor hazamentem a testvéreimhez, ugyanezt éreztem. Ők ketten játszottak, mintha én nem is

lettem volna. Ez volt a helyzet!" /B.I. / Ha a bitanggyermek az anyjával ment és befogadta az új család, akkor a családfő a neveután iratta és éppen úgy részesült a vagyomból, mint a család édes gyermekei. Ritka eset volt, de megtörtént, hogy a vénlánynak maradt leányanya nevelte bitanggyermekét. Végeredményben leszögezhetjük, hogy a bitanggyermek is

világéletében magával hordozta valamilyen képpen szülei tettét. (név, a falu közösség viselkedése stb.)Ha a bitang már legénnyé, leánnyá cseperedett és párt választott magának, a lakodalmi búcsúztató így búcsúztatta a családtól:

" Árva fejem hiába forgatom

Apámat sehol nem láthatom" Úgy búcsúztatták, mintha árva lett volna! Ilyenkor a vendégsereg elsírta magát, pedig az illető nem volt árva. De az az érzés, hogy apám él és nincs mellettem ebben a nagy pillanatban, úgy mondják, rosszabb, mintha valaki árva. Aztán, hogy az apa valójában valahol mit érzett, azt mi nem tudhatjuk...

A BITANGOS LEGÉNY

Habár létezett egy sor tiltó, elmarasztaló regula, amely meg is bélyegezte a bitangos legényt, az ő helyzetét másképp ítélte meg a közvélemény. Egy mondás is ezt igazolja: " Ha valaki a kalapját elejti, azt felveszi, lerázza róla a port és szónélkül a fejére teszi. De ha a kalapba belepiskoltak, azt már senki nem teszi a fejére!" Rettenetes részleghajló ítélet, amely bizonyítja a férfi és nő közötti egyenlőtlenséget a régi székely- csángó társadalomban. Arra még rábólintunk, hogy egészen az ötvenes évekig az öregebb korosztályokban mindenki, még a feleség is magázta a családfőt. Az asszony ilyenformán beszélt a férjével: " Hallá-e, lépjen bé, enni kell" Tehát a férj a ház ura. Ha a család a templomba igyekezett, vagy onnan

hazafelé tartott, a férfi két lépéssel a család előtt járt. Ez fellelhető más népcsoportoknál is. Csakhogy ez is, mint minden hagyomány itt tovább élt. De azt már nehéz megérteni, hogy a szexuális élet megítélésében miért van ilyen nagy kü-

lönbség. A nő, ha félrelép akkor könnyűvérű kurva. Ha a férfi teszi ugyanezt, akkor ő talpraesett, erős, jó kakas! A férfiaságot jelzi az a ránkmaradt kifejezés is, hogy a férfi " lenyomja a nőt" pl. " Megkapták őket a csürben. Péter lenyomta Annát." A középkori Nagy I. arról volt híres, arra volt büszke, hogy négy bitangja volt különböző lányoknál és végül egy ötödiket vett feleségül. Több ilyen eset is ismert Gyimesben. Ha a "felcsinált leányt" (ime egy érdekes, máig használt kifejezés) nem vette el a legény, akkor az gyakran, de csak a XX. század derekától, törvényhez folyamodott. Ha bebizinyosodott, hogy ő az apa, akkor vagy rábeszélte a törvényt a házasságra, vagy kényszerítette bizonyos összeg, birtok ráíratására. Már szoltunk arról, hogy bizony az ilyen házasságoknak sokszor szomorú vége lett. Ismerünk olyan esetet is, amikor a leány saját maga büntette meg a legényt, leöntötte azt csurufárával. Ilyenkor a legény sokat veszített a becsületéből, a közösség kigunyolta és a büszkesége alábbhagyott.

A gyimesiek hite a fekete mágiában és általában a varázslatokban, fermekában, szerelmi megrontásban, napjainkig él. Ha nagyon tiltják a legényt vagy leányt valakitől és az nem hallgat a család szavára, meg vannak győződve, hogy a szófogadatlant megittatták bájitallal, gurucsát vettek neki és ő belelépett valamibe, megfermekálták, megcsináltatták. Pedig csak a szegégy fiatal éppen fülig szerelmes volt és a szívnek nehéz ésszel parancsolni. Hányszor elhangzott ez a szomorú keserves?

Édesanyám sokat intett a jóra...

... Nem hallagattam édesanyám szavára...

A megrontáshoz szükséges az illető hajtincse, valamilyen ruhafoszlány és egy valamilyen varázsige. Az öreg mindentudó Ambrus Fülöp /Hosszú/ adatközlő az életére esküszik, hogy igazat mond , amikor a következő történetet meséli:

"Hidegségen nálamnál nagyobbacska legény volt J. A.. Na, az gyermekkorától együtt kalibáztak B. Terával. Úgy szerették egymást, mint a galambok. Csakhogy a leány szülei nagynemzetből származtak s amikor arra került a dolog,, a leányt nem engedték férjhez A.-hoz. De egy kicsi baj történt, mert ha otthon nem találkozhattak, hát nagy volt a nyároló, erdő, kaszáló s csak megkapták egymást. És a szegény leányt felcsinálta a legény.Azt gondolja, hogy megpuhult a szülők szüve? A má nem! Azt mondták, ők eltartnak egy bitangot, van vagyon. A legény úgy búsult, hogy szépen bolondult meg. Állandóan este furulyázott és keservesen énekelt. Azt es mondták a szomszédok, hogy meghibban szegény. Mindenki sajnálta. De mit csináljon, ha szegénynek szülte az anyja?

Egyszer egyedül volt fenn a havasban a kalibánál. Estefelé volt, lehajlott és gyújtotta a gezdert a szabadtüzelőnél, mert málét akart főzni. Hát valaki csak bélibben az ajton s azt mondja:

- Na, András, eljöttem! -

Előre úgy megörvendett, hogy ki sem tudom mondani, sze a szereteje hangja volt ez! De ahogy a lábaközött, úgy lehajolva visszánézet, látta , hogy egyebütt a szereteje képibe volt az a valami, csak az egyik lába kecskeláb volt. Úgy megijedett, csak annyit mondott:

- Nem te vagy , Tera! -s egy szenes üszköt hézalódított Aztán keresztet vetett Az rögtön eltűnt. Ez így volt, biza, erőst búsult s a bánat hozta oda a lüdercet a szereteje képibe.Nem kerültek esze soha, mind a ketten kaptak valakit, akivel lekinlódták az életüket. De halálukig szerették egymakást, s ahol csak lehetett, lakadalmakban, bálokban, kalákákban ezt ki es mutatták. Mind a kettő rossz családi életet élt." / Ambrus Fülöp-Hosszú sz 1905./

- Fülöp bácsi, ez tényleg megtörtént?

- Meg ez , fiam, s még sok ilyent tudnék elmondani...

- S akkor ma hol vannak ezek a lüdercek és szépasszonyok ?

-Nem tudom, ejsze azok es elmenekültek...

Ha a leány ottmaradt a bitangjával, gyakran kiátkozta, kiimádkoztatta a fiut , a feketemágia erejében bízva. Hangsúlyoznom kell, hogy ezt a praktikát napjainkban is használják, végeztetik. A feketemágia elítélendő dolog, mert embertársunknak rosszat kívánunk általa. De ha a legény két-három évi udvarlás, guzsalyaskodás után csak úgy félreáll szeretője, gyermeke mellől, akkor mit érdemel ? Ki tudja, hány családban hangzott el az édesanya szomorú vígasztalása:

- Ne búsuly, leányom, megveri az Isten. Majd elrendezem én! Lemegyek, meglátod, az oláh papokhoz s megkapja a magát!

Először fehérmágiával, misérevalóval igyekeztek visszatéríteni a legényt.Ilyen esetekben jószándékú misérevalót adtak a román papoknak, szerzeteseknek és imádkoztatással , gyertyaégetéssel próbálkoztak jó útra téríteni az elcsángált csángó legényt. Ha ez nem ment, következett a feketemágia : a román papákhoz vagy kalugerekhez fordultak, elmondták óhajukat , gyertyásmisét, fekete misét mondtak

gyertyát gyújtattak, és várták az eredményt. Az adatközlők szerint legtöbbször beteljesült a kívánság. (3)

Ha nem is szólták meg és ítélték el annyira a bitangos legényt mint a leányt, azért a fiatalok között nem volt már olyan felkapott.

" Vajda K. mind táncoltatott, járt körülöttem, igerkezett guzsalyasba. Jó gazdák voltak , de én egyszer megmondtam neki, Károly, neked bitangod van, nekem hagyj békémet, menj a bitangodhoz! Avval békében hagyott."/ A.K. 81 éves/

"Gazda J. öt kerek esztendeig járt egy leányhoz., erőst tiltották, mert szegényebb volt a leány. Gyermekeket csinált a leánynak, de akkor se engedték, hogy esszeházasodjanak. Aztán elvette ángyomat. A bitangos leány és az anyja sokat átkozták, ejsze miséávalót es adtak, s az meg es fogta, mert világeletében a felesége részeges volt, sokat kénlódott vele" /B. B. 67 éves/

A következő tiltó regulák büntették a bitangos legényt :

Először is nem viselhetette balfelől a kalapjába tűzött bokkrétát.A somlyói Pünkösdi búcsún nem vihetett lobogót. Ha a táncban hejszát vezetett, vagy ropogtatott, rögvest jöttek a megjegyzések a gyermekével kapcsolatosan.Az utolsó időben a szüreti bálokon nem lehet bálkirály vagy csósz..

Napjainkban elvéve van egy-egy leányanya. Felvilágosultabbak már ilyen szempontból is a leányaink. Végső mentsvárnak pedig ott van a szabad magzatelhajtás. Nekem mindig érdekesnek tűnt az itt használt szó ,kifejezés: eltette a gyermeket.Hogy jó ez vagy sem egy nemzet számára, azt nem vagyok hivatott eldönteni. De sok keserűségtől, kivetettségtől és szégyentől szabadulnak meg így a lányaink. Mert a testi vonzalomnak lehet parancsolni, de teljesen elfojtani vétek volna.A nyíló rózsát csak a fagy képes megölni! Vagy ha letépjük. Szerelem nélkül milyen lenne ez a világ? Sok szigorú apa, közösség, egyház próbálkozott beleszólni a fiatalok érzésvilágába, de sikertelenül. Mert ha volt is eredmény, ténykedésük után mindig valami nyom maradt! Még akkor is kell a szerelem ha sokszor szomorúan végződik , tragédiába torkoll. Hallottam olyan öregedő , panaszkodó csángó asszonyt, aki azt mondta:

"Ne ird ki fiam a nevemet, de tíz boldog napért odaadtam volna az ötven évemet!"

Tekintsünk bele egy olyan adatközlőnk életutjába, akivel kegyes volt végül is a sors : bitangja született de az lett a férje, akit szeretett .Sorsa jól alakult , de az a tény, hogy bitangosleány lett, máig nyomja a lelkét.

"Az uram szegény szolgálégény volt, itt a szomszédban szolgált a nagygazdánál. Csendes, jó dolgos gyermek azután legény volt, szerették a gazdái. Mi egész gyermekkorunktól együtt nőttünk fel, együtt pásztorkodtunk, játszadoztunk , ha volt időnk. Később együtt jártunk a fonókba, esti táncokba, kalákákba. Akkor ezekbe lehetett szórakozni. Egyetlen baj az volt, hogy G. nem szerette a táncot s én pedig bolondultam meg érte.De ezt félretéve, mi erőst megszerettük egyikamást. Az elein még édesanyámék nem vették komolyan, gyermek -dolognak tartották. Csakhogy az idő telt, mi növegettünk, s nem hagyunk fel egymáson. Ugy éreztük, minket az Isten egymásnak teremtett! Csakhogy édesanyám, boldoguljon, örökké fenn hordta az orrát s hallani sem akart arról, hogy én egy szegény, szolgálégényhez menjek férjhez, ő legyen az uram. Megkerestük mi azért az alkalmat, s én biza guzsalyaskodtam az urammal, Gézával. Megbeszéltük, hogy mü egymást nem hagyjuk! Anyám pedig nem engedett az övéből. Na , mit csináljunk? Azt es mü döntöttük el, hogy én terhes maradok. Semmit se könnyebbedett a helyzeten. Gézát vitték katonának, az se volt akinek megpanaszoljodjak Előre nem tudhattam mit veszek magamra., mennyi keserűséget és szégyent. Mennyiszer írta szegény uram, mert úgy -e mondtam, hogy közbe elvitték katonának, hogy ha

szegény az ember, mért a nagy nyavalyájért kell szeressen? Mi értelme annak, ha annyi keserőséggel jár? Anyám nem hagyott alább, Géza messze volt s én ott sírtam a nagyhasammal.

Pedig ez akkorjába gyakran megesett, hát csak itt a szomszédságba es tudok, hármat- négyet es. Itt van M. Berta. Hát az egyáltalán nem törődött, nem szégyelte. Ment táncba, mind kacaghatták, ő még nagyhassal es viháncolt, táncolt. Na én bezzeg nem. Akárhova mentem úgy éreztem, hogy mindenki engemet, a nagy hasamot nézi. Má mondtam magának, hogy egyszer, amikor a püspök bérmált, hát nem rosszul lettem? De azért a jó Isten nem hagyja egyedül a szenvedőt, nekem es adott egy vigasztalót, a drága jó édesapámat. Ő soha se szidott. Ha megtörtént, hát megtörtént. Amikor hazaérkezett a dologból, örökké megkérdezte csendesesen : "mit csinálsz, leánykám? Nem vagy-e beteg? Igen- igen megértő ember volt, sokat olvasott. Más mindenki haragudott. Még a fiú testvérem is, pedig ő tanító volt. Irt is a testvérem nekem egy levelet, hogy ne szóba mondja el. Na, azt ma es őrzöm. És még ha elolvasom a mai napes sirok. Hogy lehet , hogy még ő sem értette meg a testvérét? Telt az idő, a gyermek megszületett, Géza katona volt s akkor jött újra egy nagy csapás. Apámat , a jó Isten boldogítsa, vitték a tömlöcbe. Valamit mondott a kommunisták ellen s akkor igen- igen könnyen ment a dolog. Szegény G. a katonaságnál nem szivarazott, eladta a meggyújtott szivarat, s nekem kicsi csomagocskákat küldött, édesség, ez-az. Ezek a hónapok voltak életem legnehezebb, legkeserveesebb hónapjai, amikor terhes leány voltam s a fiam kicsike volt. Édesapámnak nem volt sok iskolája, de megértő ember volt. Soha nem szidott, csak annyit mondott:

- Ne törődj, leánykám, lesz valahogy... S éppen akkor kellett, hogy bészárják. Az az érzés, hogy mit mondanak az emberek, máig elkísér. Én nem voltam akármilyen leány, én csak a szeretőmmel, a mai urammal háltam, nem kellett volna annyira szégyelljem, de ma es, amikor eszembe jut vagy erről beszélek, egy nagy bog lesz a torkomba. Aztán valahogy eltelt, hazajött a gyermekem apja szabadult az én édesapám. Esszeházasodtunk az urammal s egészen a mai napig még nem bántuk meg. A gyermeket a nagyapjáék, édesapámék nevelték, ez így szokott lenni a bitanggyermeknél . Iskoláztatták, mesterséget adtak a kezébe, mintha saját gyermekük lett volna. Elég kényesen nevelték, mindent megadtak neki. Azután még született két fiam. Érdekes, a bitanggyermek a mai napig sem tud kijönni a két édes testvérével . Valahogyan úgy érzi, mintha ő idegen volna , mert nem velük, a családban nőtt fel. Hát, ilyen volt az én sorsom. Az, hogy nekem leányul bitangom született, még a mai napig nyomja a lelkemet. Én olyan érzékeny, őszinte voltam. Az okosabb, kitanultabb leányok össze-vissza háltak fűvel-fával s nekik semmi bajuk nem lett, nem romlott el a fiatal életük. Még az es fájt, hogy hiába mentem férjhez a bitangom apjához, úgy sem lehettem pántlikás, rakott hazai, és csak egy estefelé, eldugva eskített meg a pap. De ez volt a szokás! "

/B.Berta /

...Sajnos, egészen napjainkig, még tele vagyunk előítéletekkel. Egyértelműen csak a leányt tartották és tartják bűnösnek, aki egész életén át viseli félrelépése következményeit , még akkor is, ha szerencsésen végződött a dolog, amint az a fenti esetben is történt. A megesett leánynak el kell viselnie a berögződött hagyományoknak egy sor szigorú, íratlan törvényét. Ez hagyomány , ez alól sem szegény, sem gazdag nem lehet kivétel. De a legnagyobb trauma, leki fájdalom mégis csak az, hogy az illetőt társai kivetették, megszólták , lenézték. Ez a lehető legnagyobb büntetés. Már soha nem lehet az, aki volt ! Láttuk, ha férjhez ment is, menyasszonyi díszek nélkül ment az oltár elé és ez minden lánynak nagyon fájt , mert ez élete egyik legfontosabb napja volt. Legalább is annak kellett volna lennie

Ma már nem olyan nagy szégyen, ha valaki leányanya lesz. Igaz, ritkán történik ez meg napjainkban , mert a lányok is kitekintettek a világba : iskolákat végeztek, városon dolgoznak . Az

iskolákban is kapcsolatban lépnek bizonyos szexuális fogalmakkal , már nem olyan erős a " falu mocskos szája" .Hogy is mondja ezt egy régi nóta:

" Kinek mi köze hozzája

Hadd, járjon a falu mocskos szája"...

... Igen, ilyen tekintetben is a hagyományőrző Gyimes keresi helyét a modern világban. Hogy jó-e ez vagy sem, az majd elvállik.

KÖNYVÉSZETI ANYAG

1. Kapros Márta :Megesett lányok az Ipolymenti falvakban /in/ Nógrádemegyei Múzeumi Értesítő-1984

2. Tátrai Zsuzsanna : A megesett eleány

3. Széman Zsuzsa : Hajdúsági Közlemények -1976

4. Tankó Gyula : Párválasztás Gyimesben /in /Hagyomány világ...

SZOMAGYARÁZAT

akta- irat, igazolvány

bitang - itt törvénytelen gyermekre vonatkozik

cserkabala - játékszer, nagyobb gyermekeknek, fatönkre keresztbe

vastag deszkát tesznek , azokat körbe hajtják, ráülnek

csurufára - szarlé, azzal csúfolták meg/leöntötték/ a haragost

gezder - a legvékonyabb fenyőág, tüzgyújtó rőzse

guzsalyaskodás - csak itt ismert párválasztási szokás, a leány a le -

génnyel hál

hál, velehál - éjjelre ott marad

kaláka- egymás megsegítésére végzett közös munka

kaliba, kalibázás - kétlakiság, tavasszal az állatokkal kiköltöznek a

hegyekre, legeltetni

kipernéz- hozományt ad a leányának

kurta - rövid

hazai- menyasszony

lábhintá - két közeli fára hintát kötnek

lodít- eldob, dobál

málé - föttpuliszka

nagyon van- terhes, szülés előtt áll
nyároló- legelő, nyáron ott legelnek az állatok
nemzet- rokonság
lüdérc- szikrát szóró elképzelt , természetfeletti lény
meghibbant - elment az esze
eltevés, eltette a gyermeket- magzat erőltetett elvetélése
priccs - ideiglenes, fenyőágból tákolt fekvőhely
összeboronál - két fiatalat rábeszélnek, szerzéssel a házasságra.
ejsze - talán
sutú - sarok, szegelet
szépasszony- elképzelt varázsló lények, éjjel zene-bonával járnak
lovakat nyergelnek, reggel ezért csupa víz az állat.
zeke - hosszú, posztó kabát, fekete színű

Utalások a szövegben előforduló számozásokra

1. Tankó Gyula- Gyimesi szokásvilág
2. Táncalkalmak Gyimesben - Tankó Gyula -Néprajzi Múzeum adattár
3. Átok, feketemágia Gyimesben- Tankó Gyula-/in/ Székelyföld 1999-Április

Tankó Gyula tanár

Gyimesközéplek, 1999 augusztus 24.

Cím: 414o- Lunca de Jos- 491

Jud. Harghita- ROMANIA